

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MAQSADNI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING AKSIOLOGIK XUSUSIYATLARI

Qurbonova Farangiz Mirzayevna

Denov Tadbirkorlik va pedagogika instituti, filologiya fakulteti, xorijiy til va adabiyoti yuqori kurslar kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida "maqsad" tushunchasini ifodalovchi frazeologik birliklarning aksiologik xususiyatlari o'rganilgan. Ushbu idiomatik iboralar madaniy qadriyatlar va e'tiqodlarni qanday aks ettirishiga, ikki til o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklarni o'rganishga qaratilgan. Qiyosiy tahlil orqali biz ushbu iboralarga kiritilgan qiymatga asoslangan nuanslarni va ularning ikkala lingvistik jamoadagi ahamiyatini aniqlaymiz. Tadqiqotda asosiy aksiologik jihatlarni ochish uchun semantik va kontekstual tahlil qo'llaniladi va frazeologiya jamiyatning qadriyatlar tizimini qanday aks ettirishini tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Frazeologik birliklar, aksiologik xususiyatlar, maqsad, ingliz, o'zbek, madaniy qadriyatlar, frazeologiya, qiyosiy tilshunoslik.

Frazeologik birliklar har qanday til leksik tizimining ajralmas qismi bo'lib, til so'zlashadigan jamiyat madaniyati, tarixi va qadriyatlarini aks ettiradi. Frazeologik birliklarning ma'lum bir to'plami inson tajribasining universal jihati bo'lgan maqsadga erishish kontseptsiyasi atrofida aylanadi. Ingliz va o'zbek tillarida bunday iboralar ko'pincha muhim aksiologik (qiymatga ega) elementlarni o'z ichiga oladi va har bir madaniyat muvaffaqiyat, harakat va maqsadga qanday qarashi haqida tushuncha beradi.

Ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek tillarida "maqsad" tushunchasi bilan bog'liq frazeologik birliklarning aksiologik xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan. Ushbu birliklarni taqqoslash orqali biz qat'iyatlilik, ambitsiya va hamkorlik kabi qadriyatlar ikkala tilda ham lingvistik jihatdan qanday singdirilganligini namoyish etamiz, shu bilan birga ushbu farqlar va o'xshashliklarning madaniy oqibatlarini o'rganamiz.

Frazeologik birliklarning aksiologik xususiyatlari ushbu iboralar ichiga kiritilgan qadriyatlar, e'tiqodlar va madaniy ma'nolarga ishora qiladi. Ingliz va o'zbek tillarida maqsad tushunchasini ifodalovchi frazeologik birliklarni tahlil qilar ekanmiz, har bir

madaniyat maqsadga erishish yoki unga erishish g'oyasini qanday ifodalashi va bunday jarayonlarga birlashtirilgan qadriyatlarga e'tibor qaratishimiz mumkin.

Ingliz Frazzeologik Birliklari Maqsadlarni Ifodalovchi:

Ingliz tilida maqsadlar bilan bog'liq ko'plab iboralar va frazeologik birliklar harakat, qat'iyat va muvaffaqiyat ma'nolarini anglatadi. Ular ko'pincha ingliz tilida so'zlashadigan jamiyatlarning individualistik madaniyatini aks ettiruvchi mehnatsevarlik, qat'iyatlilik va natijalarga yo'naltirilgan fikrlashni ta'kidlaydilar.

- "Yarim tunda yog'ni yoqing": bu ibora maqsadga erishish uchun kechgacha ishlashga urg'u beradi, mehnat va fidoyilikning qadrini ta'kidlaydi.

- "Barcha to'xtash joylarini tortib oling": bu ibora muvaffaqiyatga erishish uchun mavjud bo'lgan barcha vositalardan foydalanishni anglatadi, bu esa topqir va qat'iyatli yondashuvni aks ettiradi.

- "Boshga mixni urish": aniq aniqlikka erishishni anglatuvchi ibora, maqsadga erishishda samaradorlik va to'g'rilikni qadrlaydi.

- "Sovringa e'tibor bering": ushbu ibora faqat yakuniy maqsadga e'tiborni qaratishni, qat'iyat va diqqat muhimligini ta'kidlashni anglatadi.

Ingliz tilida ushbu iboralarga birlashtirilgan aksiologik qadriyatlarga ko'pincha tirishqoqlik, qat'iyatlilik, shuhratparastlik va ba'zan muvaffaqiyatga erishish uchun qurbonlik kiradi.

O'zbek Frazzeologik Birliklari Maqsadlarni Ifodalovchi:

Kollektivizm, sabr-toqat va donolikka katta ahamiyat beradigan o'zbek madaniyati maqsadlarni ifodalovchi frazeologik birliklarda turli xil aksiologik xususiyatlarni aks ettiradi. Madaniy e'tibor ko'pincha muvaffaqiyatga, sabr-toqatga va ba'zan ilohiy irodaga intilishga qaratilgan.

- "Daryo oqar, tosh qolur": bu ibora sabr-toqat va natijalarning muqarrarligini aks ettiradi, ya'ni " Daryo oqadi, lekin tosh qoladi."Bu qat'iyatlilik uzoq muddatli natijalarga olib keladi degan fikrni bildiradi.

- "Yig'lamagan bolaga chiqish berilmaydi": bu iborani " yig'lamagan bolaga sut berilmaydi " deb tarjima qilish mumkin, ya'ni o'z ehtiyojlarini ifoda etish yoki maqsadga erishish uchun harakat qilish kerak.

- "Sabr qilgan odam maqsadiga yetar": bu ibora maqsadlarga erishishda sabr-toqatni ta'kidlaydi, ya'ni " sabrli odam o'z maqsadiga erishadi."

- "Odam qilgan ishidan bilinar": "inson o'z harakatlari bilan tanilgan" deb tarjima qilinganda, bu maqsadga erishish harakat va ishlarga bog'liqligini ta'kidlaydi.

O'zbek tilida aksiologik qadriyatlar sabr-toqat, qat'iyat, donolik, jamoaviy muvaffaqiyat, ba'zan esa o'z maqsadlariga erishishda taqdir yoki ilohiy aralashuv ning ta'sirini aks ettiradi.

Aksiologik xususiyatlarning qiyosiy tahlili:

- Ingliz tili: aksiologik e'tiborindividual harakat, harakat va muvaffaqiyat ga qaratilgan. Tez-tez zudlik hissi bor, samaradorlik, raqobat va o'ziga ishonishga kuchli e'tibor beriladi.

- O'zbek: aksiologik e'tiborsabr-toqat, donolik va jamoaviy yoki bosqichma-bosqich muvaffaqiyatga qaratilgan. Uzoq muddatli harakat, sabr-toqat va ba'zan taqdirni yoki tashqi sharoitlarni qabul qilishga ko'proq ahamiyat beriladi.

Ikkala tilda ham qat'iyatlilik va mashaqqatli mehnat maqsadlarga erishishga olib keladi degan fikr kabi umumiy qadriyatlar mavjud. Biroq, ular individual va jamoaviy sa'y-harakatlarga urg'u berish va muvaffaqiyat kutiladigan muddat bilan farqlanadi. Inglizcha iboralar ko'pincha qisqa muddatli, natijaga asoslangan fikrlash ni aks ettiradi, o'zbek iboralar esa o'z maqsadlariga erishish uchun uzoq muddatli, sabr-toqatli yondashuvni ta'kidlaydi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillaridagi maqsadlar bilan bog'liq frazeologik birliklar asosidagi madaniy qadriyatlar kengroq ijtimoiy tuzilmalarni aks ettiradi. Individualistik an'analar ta'sirida ingliz frazeologiyasi o'ziga ishonish va ambitsiyani birinchi o'ringa qo'yadi. Kollektivistik madaniyatga asoslangan o'zbek frazeologiyasi ko'pincha kommunal qadriyatlarni, qat'iyat va taqdirga bo'lgan ishonchni aks ettiradi.

Bundan tashqari, ikkala tilda ham qo'llanilgan metafora muhim madaniy farqlarni ochib beradi. Ingliz tilida maqsadlar tez-tez erishiladigan maqsadlar, g'alaba qozoniladigan janglar yoki ko'tarilish uchun tog'lar sifatida kontseptsiyalanadi, bularning barchasi faol, harakatga yo'naltirilgan dunyoqarashni aks ettiradi. Aksincha, O'zbekcha iboralar ko'pincha maqsadlarni sabr-toqat, hamkorlik va ba'zan o'z taqdirini qabul qilishni talab qiladigan yutuqlar sifatida tasavvur qiladi.

Xulosalar:

Ingliz va o'zbek tillaridagi maqsadlar bilan bog'liq frazeologik birliklar ikkala madaniyatda ham keng tarqalgan aksiologik istiqbollarning qimmatli ko'rsatkichlari bo'lib xizmat qiladi. Inglizcha iboralar shaxsiy ambitsiya, qat'iyat va yutuq qadriyatlarini aks ettiradi, O'zbekcha iboralar esa sabr-toqat, jamoaviy harakat va

taqdirning ro`lini ta'kidlaydi. Bu farqlar ikki til jamoalarning madaniy o'ziga xosligini ta'kidlash, ular maqsad "kabi universal tushunchasini ifoda ham."

Kelgusidagi tadqiqotlar ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi aksiologik farqlarni yanada chuqurroq tushunish uchun hissiyotlar yoki axloqiy xulq-atvor kabi boshqa semantik sohalardagi frazeologik birliklarning keng doirasini o'rganishi mumkin. Bundan tashqari, globallashuv va madaniy almashinuvga javoban ushbu qadriyatlar qanday o'zgarib borayotganini o'rganish qimmatli bo'lar edi.

Adabiyotlar:

1. Алефиренко Н.Ф. Фразеология и паремиология: М.: Флинта: Наука, 2009.- 344с
2. Bozorov, B. (2005). Uzbek Phraseology: Cultural and Semantic Aspects. Tashkent: Uzbekistan Academy of Sciences.
3. Иванова С. Лингвокультурологический аспект исследование языковых единиц. Уфа.-2003
4. Charteris-Black, J. (2005). Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor. London: Palgrave Macmillan.
5. Ковшова М.Л. Лингвокультурологический метод во фразеологии. Коды культуры. – М.: УРСС, 2012. – 459 с. 2-е изд. – 2013 г.
6. Cowie, A.P. (1998). Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. Oxford: Oxford University Press.
7. Moon, R. (1998). Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach. Oxford: Clarendon Press.